

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Ստեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

**This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.**

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

347.9

7-94

1921

MAR 2010

347.93

№ 4 Հրատարկութիւն Ալեք-պօլի Չրջ. Յեղ-
կոմի ժողով. Լուսաւորութեան բաժնի. № 4

ՊՐՈԼԵՏԱՐԱԿԱՆ
Դ Ե Տ Ա Ր Ա Ն Ը

1003
14486

Ալեքսանդրապօլ
Տպարան Հայաստ. Սոց. Խոր. Հանրապ.
1921 թ.

347.9
Պ-94

38.732

347.9

23 JUL 2013

7-94

340

1778-72

ՊՐՈԼԵՏԱՐԱԿԱՆ

ԴԱՏԱՐԱՆԸ

1. Բուրժուական հասարակութեան դատարար:
2. Դատաւորներին պէտք է ընտրէ աշխատաւորութիւնը:
3. Միասնական ժողովրդական դատարան:
4. Յեղափոխական տրիբունալներ:
5. Պրօլետարական դատարանի պատիժները:
6. Պրօլետարական դատարանի ապագան:

1. ԲՈՒՐԺՈՒԱԿԱՆ ԼԱՍԱՐԱԿՈՒԹԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԸ.

Բուրժուական պետութիւնը շատ ինստիտուտներ ունի, որոնք ծառայում են աշխատաւորական մասսաները ճնշելու ու խարելու գործին. այդպիսի ինստիտուտներից մէկն է նաև բուրժուական դատարանը:

Այդ պատաւոր հիմնարկութիւնը իր դատավճիռներում առաջնորդում է այնպիսի օրէնքներով, որոնք կազմած են յօգուտ շահագործող պատկարգի: Այդպիսով, դատարանի կազմը ինչպիսի մարդկանցից էլ բաղկացած լինի, նա իր վճիռներում արդէն առաջուց սահմանափակ-

(Handwritten signatures and numbers)
1778
1779

լած է զանազան օրէնսպրքերի հատորներով, ուր դրօշմւած են կապիտալի ունեցած բոլոր արտօնութիւնների և աշխատաւորական մասսաների իրաւազրկութեան մասին:

Իսկ ինչ վերաբերում է բուրժուական դատարանի կազմակերպութեանը, — այդ միանգամայն համապատասխանում է բուրժուական պետութեան տիպին: Բուրժուական պետութիւնն, ուր քիչ-շատ անկեղծ է, ուր ստիպւած է զէն ձգել երեսպաշտութիւնը, որպէսզի տիրապետող դասակարգերին նպաստաւոր վճիռներ կայացնի, — այնտեղ նա դատաւորներին վերևից է նշանակում, իսկ եթէ ընտրում են՝ այդ զէպրում ընտրութեանը մասնակցում է հասարակութեան միայն արտօնեսլ մասը:

Ընդհակառակը, եթէ մի երկրում կապիտալը բաւականաչափ վարժեցրել է մասսաներին, բաւականաչափ հպատակացրել նրանց և մասսաները նրա օրէնքները համարում են նաև իրենց օրէնքներ, այնտեղ որոշ չափով թոյլ է տրւում, որ աշխատաւորներից դատաւորներ լինեն. ինչպէս և թոյլ է տրւում նրանց պարլամենտի անդամներ ընտրել իրենց շահագործողներին կամ վերջիններիս լակէյներին: Այսպէս առաջ եկաւ և գոյութիւն ունեցաւ երդուկայները դատարանը, որի շնորհիւ կապիտալի օգտին կատարւած դատավճիռները կարելի էր հռչա-

կել որպէս որպէս «ժողովի» դատավճիռներ:

2. ԴԱՏԱԻՈՐՆԵՐԻՆ ՊԷՏՔ Է ԸՆՏՐԻ

ԱԶԻՍՏԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ.

II ինտերնացիօնալի մէջ մտնող սոցիալիստների ծրագրներում պահանջ դրւեց, որ դատաւորներին ցնտրի ժողովուրդը:

Պրօլետարական դիկտատուրայի ժամանակաշրջանում այդ պահանջը նոյնքան անիրագործելի և նոյնքան յետադիմական է հանդիսանում, որքան ընդհանուր ընտրողական իրաւունքի կամ ամբողջ ժողովուրդը զինելու պահանջը: Երբ պրօլետարիատը իշխանութիւնն իր ձեռքն է վերցնում, նա չի կարող թոյլ տալ, որ իր դատաւորներն իր գասակարգային թշնամիները լինեն: Նա չի կարող ազատ լոյս ընծայել և պահպան կանգնել այնպիսի դեկրետների, որոնց ուժով կարելի լինէր ոչնչացնել կապիտալի տիրապետութիւնը, կապիտալի ներկայացուցիչներին կամ խոշոր կալւածատիրութիւնը: Վերջապէս քաղաքացիական և քրէական գործերի անվերջ շարքում դատական պատճառարանութիւնը պէտք է արւի նոր կառուցւող սոցիալիստական հասարակութեան ոգով:

Ուստի և խորհրդային իշխանութիւնը ոչ միայն ոչնչացրել է հին դատարանի ապարատները, որ, կապիտալին ծառայելով հանդերձ,

կեղծաւորութեամբ իրեն հռչակում էր որպէս ժողովրդի ձայն, — այլ և կառուցել է նոր դատարան, երբէք չը թագցնելով դրա դասակարգային բնոյթը: Յանձինս հին դատարանի, շահագործողների դասակարգային փոքրամասնութիւնը դատում էր աշխատաւոր մեծամասնութեանը: Պրօլետարական դիկտատուրայի դատարանը աշխատաւոր մեծամասնութեան դատարան է՝ շահագործող փոքրամասնութեան համար: Նա այդպէս էլ կառուցւած է. դատաւորներն ընտրուում են միմիայն աշխատաւորութեան կողմից: Դատաւորներն ընտրուում են միմիայն աշխատաւորների շարքերից: Չահագործողներին թողնուում է միայն դատելու իրաւունքը:

3. ԺՈՂՈՎՐԿԱԿԱՆ ՄԻԱՄՆԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆ.

Բուրժուական հասարակութեան մէջ դատարանի կազմակերպութիւնը չափազանց մեծածաւալ և խառն ի խուռն է: Բուրժուական իւրիստները շատ են պարծենում նրանով, որ շնորհիւ դատական ինստանցիաների երկար սանդուխքի, արգարագատութիւնը լիովին ապահովուում է և դատաստանական սխալմունքների թիւը մինչև մումի հասնում: Իսկապէս գործի փոխադրութիւնը մի ինստանցիայից միւսը միշտ օգտակար է եղել և շարունակում է օգտակար լինել

ունևոր դասակարգի համար: Ազգաբնակութեան ունևոր խաւերը, իրենց տրամադրութեան տակ ու՛նալով իրաւաբանների մի ամբողջ կորպուս՝ մրաշամայն հնարաւորութիւն ունեն արեյի բարձր ինստանցիաներում գործն իրենց օգտին վճռելու ու ուր, մինչդեռ գանգատաւորը չքաւորութիւնից չտարած է լիւում այլևս չը հետևել գործի ընթացքը: Եւ նիւթական մեծ միջոցներ է պահանջուում ի փոխադրութիւնը գանգան ինստանցիանում ապահովում է քարդարագատութիւնը: Եւ միայն այն իմաստով, որ ապահովուում է դատաւիճիւր՝ յօգուտ շահագործող պրուպանների:

Պրօլետարական պետութեան ժողովրդական միասնական դատարանը կրճատոււմ, մինչև մումի է հասցնում այն ժամանակամիջոցը, որով անցնում է գործը դատարանին յանձնելու բոպէից մինչև վերջնական դատաւիճիւր:

Դատարանական վօլօկիտան (գործի ձրգձգումը) մեծ չափով կրճատոււմ է, և եթէ դեռևս գոյութիւն ունի, այդ միայն խորհրդային բոլոր հիմնարկութիւնների ընդհանուր անկատարելիութեան շնորհիւ է: Պրօլետարական դիկտատուրան իր առաջին ամիսներում ու տարիներում անկարող էր ամեն ինչ կատարեալ դրձնել: Դատարանը մատչելի է դառնում ազգաբնակութեան ամենաղրատ և խաւար մասերին

և անելի մատչելի կը դառնայ, երբ կը վերջանայ քաղաքացիական կռի սուր պերիօդը, երբ հասարակապետութեան քաղաքացիների բոլոր փոխյարաբերութիւնները անելի մնայուն բնոյթ կը կրեն: «Պատերազմի ժամանակ օրէնքները լրում են»,—ասում են հոռմէացիները. քաղաքացիական պատերազմի ժամանակ՝ օրէնքները յօգուտ աշխատաւոր մասսաների՝ չեն լուում. ժողովրդական դատարանները գործում են. բայց ամբողջ հասարակութիւնը դեռ հնարաւորութիւն չի ունեցել ծանօթանալու նոր դատարանի էութեան հետ և նրա բոլոր առաւելութիւնները գնահատելու:

Այն ժամանակ, երբ խորտակում են հին հասարակական կարգերն ու դրանց տեղ նորերը կառուցւում,—ժողովրդական դատարանների դերը չափազանց դժւար է:

Խորհրդային օրէնադրութիւնը չի կարողանում հասնել առաջ ընթացող կեանքին:

Քուրժուական կալւածատիրական կարգերի օրէնքները փոխւած են. պրօլետարական պետութեան օրէնքները գրւած են միայն ընդհանուր գծերով և լրիւ երբէք չեն կարող գրել: Քանուորական դասակարգը չի մտածում յաւերժացնել իր տիրապետութիւնը և նրան հարկաւոր չեն զանազան օրէնսգրքերի տասնեակ հատորներ:

Հիմնական դեկրետներից որիէ մէկի մէջ իր կամքն յայտնելով, այդ դեկրետների լուսարանութիւնն ու կիրառումը կարող է յանձնարարել ժողովրդական դատաւորներին, որոնք ընտրւում են աշխատաւորութեան կողմից: Կարեօրն այն է, որ այդ դատարանների դատավճիռները արտայայտեն բուրժուական կարգերի, սովորութիւնների և հոգեբանութեան վերաբերմամբ տեղի ունեցած ամբողջ գժտութիւնը, որպէսզի ժողովրդական դատաւորները գործերը վճռեն պրօլետարօրէն, սոցիալիստօրէն, և ոչ թէ բուրժուական խղճով: Հին կարգերի կործանման միջոցին և պրօլետարիատի իրաւունքների իրագործման ժամանակ առաջացան ահապին քանակութեամբ գործեր, - ժողովրդական դատաւորները լիովին հնարաւորութիւն ունեն լրացնելու այն յեղաշրջումը, որը սկսւեց 1917 թւի յեղափոխութեամբ և որը պէտք է տարածի խորհրդային հասարակապետութեան քաղաքացիների բոլոր փոխյարաբերութիւնների վրայ: Միւս կողմից, յեղափոխական էպօխսից անկախ առաջացած մեծաքանակ գործերը յենելիս, բնակչական-բրէտական գործերը բնեւթաւ ժողովրդական դատաւորները պէտք է միանգամայն նոր վերաբերմունք ցոյց տան դէպի այն յանցանքները, որ գործւում են յեղափոխական պրօլետարիատի կողմից, և սահմանւած

պատժական միջոցների բնոյթը պէտք է ամբողջապէս յեղափոխեն:

4. ՅԵՂԱՓՈՒԱԿԱՆ ՏՐԻԲՈՒՆԱԼՆԵՐԸ

Աշխատաւորութեան կողմից ընտրւած փոփոխելի ժողովրդական դատարանը, որի մէջ դատաւորի իրաւունքը հերթով պէտք է իրականացնի աշխատաւորներից իւրաքանչիւրը, - կոմունիստական կուսակցութիւնն այդ դատարանը ընդունում է որպէս նորմալ դատարան՝ սոցիալիստական պետութեան: Իսկ քաղաքացիական աւելի սուր պատերազմի էպօխայում անհրաժեշտութիւն է ներկայացնում ժողովրդական դատարանների շարքին կազմակերպել նաև յեղափոխական տրիբունալներ: Յեղափոխական տրիբունալների խնդիրը նրանումն է կայանում, որ պրօլետարական յեղափոխութեան թշնամիներին շուտափոյթ և անխնայ դատի: Այդ դատարանները շահագործողներին ճշելու գործիքներ են հանդիսանում և այդ տեսակետից նրանք պրօլետարական ինքնապաշտպանութեան և յարձակման նոյնպիսի, օրգաններ են, ինչպէս են՝ Կարմիր Դաշտի, Կարմիր Բանակը, Արտակարգ Յանձնաժողովները: Այդ իսկ պատճառով յեղափոխական տրիբունալները աւելի քիչ դեմոկրատիկ հիմքերով են կազմակերպւած, քան թէ ժողովրդական դատարանները: Նրանք խոր-

հուրդների կողմից են նշանակւում, և ոչ թէ ուղղակի աշխատաւոր մասսաների կողմից ընտրւում:

5. ՊՐՕԼԵՏԱՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ ՊԱՏԻՃՆԵՐԸ:

Կապիտալի դէմ մղւած արիւնոտ կռոււմ բանւորական դասը չի կարող հրաժարել պատժական ամենաբարձր միջոցից, որ գործադրելու է իր յայտնի թշնամիների նկատմամբ: Մահւան պատժի վերացումն հնարաւոր չէ, քանի որ դեռ շարունակւում է քաղաքացիական պատերազմը: Բայց պրօլետարական դատարանի զուտ օրինելտիւ համեմատութիւնը բուրժուական հակայեղափոխական դատարանի հետ, ցոյց է տալիս բանւորական դատարանների արտակարգ մեղմութիւնը՝ բուրժուական իրաւագիտութեան զահիճների համեմատութեամբ: Չատ ծայրահեղ զէպրերում են մահւան դատավճիռներ կայացւում: Այդ առանձնապէս բնորոշ է պրօլետարական դիկտատուրայի առաջին ամիսների դատական պրօցէսների համար: Այստեղ բաւական կը լինի յիշատակել այն փաստը, որ յայտնի Պուրիշկինիին Յեղափոխական Տրիբունալը Պետերբուրգում իր ժամանակին վճռեց միայն երկու շաբթով բանդ դնել: Հասարակութեան առաջադէմ և ապագայ խօստացող դասակարգերում եղած թշնամիների նկատմամբ

մեծահոգութիւն իսկ մեռնող դասակարգերում գտնւած շխնամիտների վերաբերմամբ անխնայ վերաբերմունք երևան է գալիս նաև պրօլետարական դատարանի պրակտիկայում:

Իսկ ինչ վերաբերում է այն պատիժներին որ պրօլետարական դատարանը գործադրում է ոչ հակայեղափոխական բնոյթ ունեցող յանցանքների նկատմամբ,— դրանք հիմնովին տարբերում են բուրժուական դատարանի պատիժներից: Այդ ինքնին հասկանալի է: Բուրժուական հասարակութեան մէջ կոտարւող յանցանքների խոշոր մեծամասնութիւնը հանդիսանում է կամ սեփականութեան իրաւունքի դէմ գործած յանցանքներ, կամ այնպիսի յանցանքներ, որոնք այսպէս թէ այնպէս, կապւած են սեփականութեան հետեւնական է, որ բուրժական պետութիւնը վրէժխնդիր պիտի լինէր յանցանքների հանդէպ և այդ հասարակութեան պատիժները իրենցից ներկայացնում են կատաղած սեփականաւորի վրէժի զանազան ձևեր: Նոյնքան անմիտ էին և անմիտ են պատիժները պատահական բնոյթ կրող յանցանքների կամ այնպիսի յանցանքների համար, որոնք կապւած են բուրժուական հասարակութեան փոխ-յարաբերութիւնների բնահանուր անկատարելութեան հետ (ընտանեկան, սիրային հանգամանք ունեցող յանցանքներ, ակօհօլիզմի և այլասեռման

հետևանքով գործած յայցանքներ, տգիտութեան և սոցիալական ինստիւթիւնների ճնշման պատճառով գործած յանցանքներ և այլն): Պրօլետարական դատարանը ստիպւած է գործ ունենալ այնպիսի յանցանքների հետ, որոնց հիմքը պատրաստել է բուրժուական հասարակութիւնը: Պրօլետարական դատարանը հին ուժեղից ընդունեց այդ ուժեղի տակդաստիարակւած պրօֆեսիօնալ յանցագործների մի ամբողջ կազմ: Պրօլետարական դատարանը միանգամայն հեռու է վրէժխնդրութիւնից: Նա չի կարող մարդկանցից վրէժխնդիր լինել նրա համար, որ նրանք բուրժուական հասարակութեան մէջ են ապրել:

Դրա համար էլ մեր ժողովրդական դատարանների պատիժները այժմ արդէն արտացոլում են աբղարդատութեան մէջ կատարւած ամբողջ յեղափոխութիւնը: Զատ յաճախ է կիրառւում պայմանական կերպով դատապարտելը,— այդ պատիժ է առանց պատժի, որի գլխաւոր նըպատակն է նախազգուշացնել յանցանքի կրկնողութիւնը: Գիրառւում է հասարակական յանդիմանութիւն,— այդ մի միջոց է, որ ոյժ ունի միայն արտադասակարգային հասարակութեան մէջ. և այդ միջոցը կիրառելիս, իհարկէ, ինկատի է առնւում հասարակական գիտակցութեան աստիճանը, ինչպէս և յանցագործի կատարած հասարակական աշխատանքը: Բանտար-

գերութիւնն առանց աշխատանքի, առհասարակ վնասակար է. այդ հարկադրական պարագիտիդմը որ սյնքան յաճախ կիրառուում էր ցարիքմի օրով փոխարինուում է հասարակական ուժեղացրած աշխատանքներով: Առհասարակ, երբ յանցագործը որևէ վնաս է պատճառում հասարակութեանը, պրօլետարական գատարանը ձգտում է մեղաւորին պատժում լինել՝ ստիպելով նրան հասարակական ծանր աշխատանքներ կատարել: Վերջապէս, երբ գատարանը գործ է ունենում քեցիդիվիստի հետ, որը նոյնիսկ սահմանած իր պատիժը կրելուց յետոյ ազատ արձակելով՝ պիտի վտանգէ ուրիշ քաղաքացիների կեանքը, գործադրուում է յանցագործի առանձնացում, այսինքն նման յանցագործ տիպին թոյլ չի տրուում հասարակութեան մէջ ապրել, ըստ որում նրան տրուում է ամեն հնարաւորութիւն բարոյապէս վերածնելու համար:

Թւած բոլոր բարեփոխում միջոցները մեծ մասամբ պաշտպանել են նաև բուրժուական իւրիստներ: Սակայն այդ միջոցները բուրժուական հասարակութեան մէջ մնացել են որպէս ցնորքներ: Դրանք կարող էր սկսել և կեանք մտցնել միայն յաղթող պրօլետարիատը:

6. ՊՐՕԼԵՏԱՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ ԱՊԸԳԱՆ

Ինչ վերաբերում է յեղափոխական տրիբունալին՝ պրօլետարական գատարանի այդ ձևն ևս

ոչ մի ապագայ չունի, ինչպէս՝ սպիտակ գվարդիային յաղթող Կարմիր Բանակը, ինչպէս՝ արտակարգ կօմիսիաները, ինչպէս՝ այն բոլոր օրպանները, որոնք պրօլետարիատի ձեռքով ըստեղծւած են քաղաքացիական չաւաբտած պատերազմի ժամանակաշրջանում: Այդ օրգաններին կարիք չի գգացւի և դրանք կ'վերացեն՝ երբ պրօլետարիատը վերջնականապէս կը յաղթէ բուրժուական հակայեղափոխութիւնը:

Ընդհակառակը, պրօլետարական գատարանը՝ ժողովրդական ընտրովի գատարանը, անկասկած, քաղաքացիական պատերազմի վերջն է ապրում և գեւ երկար ժամանակ իր դատավճիռներով պէտք է մարքէ բեկորները բուրժուական հասարակութեան՝ նրա բազմատեսակ արտայայտութիւնների մէջ: Դասակարգերի ոչնչացումով իսկոյն չեն ոչնչացուում ոչ դասակարգային հոգեբանութիւնը, որը միշտ շարունակում է իրեն ծնունդ տուող հասարակական փոխարարներութիւններից աւելի երկար ապրել, և ոչ էլ դասակարգային բնազդներն ու սովորութիւնները: Բացի դրանից, դասակարգերի ոչնչացման պրօցեսը կարող է շատ երկարել: Միայն հետզհետէ կարելի է բուրժուազիային դարձնել աշխատատուր մարդկանց մի զրուպոյա, գիւղացիներին՝ սոցիալիստական հասարակութեան աշխատաւորներ: Վերջին պրօցեսը շատ

երկար կը տեի և դատական բնոյթ ունեցող պրօցեսներով հարուստ կը լինի: Նոյնպէս և սպառման միջոցների մասնաւոր սեփականութիւնը, որ նախորդում է գուտ կոմունիստական բաշխմանը և շատ առիթներ է տալիս վանցառութիւնների ու լանցագործութիւնների:

Վերջապէս հասարակութեան դէմ գործած այն յանցանքները, որոնք կատարւած են առանձին մարդկանց անհատական էգօիզմի հետեանքով, ինչպէս և հասարակական բարորութիւնը խանկարող ամեն տեսակ երեւոյթներ դեռ երկու ժամանակ դատարանական քննութեան առիկայ կ'ըլանան: Աիշտ է, դատարանն այն ժուանակ կը փոխէ իր բնոյթը. հետզհետէ, պետութեան ոչնչացմամբ, նա կը դառնայ հասարակական կարծիքի արտայայտութեան օրգան, մօտենալով ընկերական դատարանի բնոյթին, որի դատավճիռները բոնի ճանապարհով չեն ի կատար ածուում և միայն բարոյական նշանակութիւն են ունենում: *Բուխարին*

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

Բուրժուական և պրօլետարական դատարանների մասին կոմունիստական գրականութիւն համարեա թէ չկայ: Հին գործերից կարելի է յանձնարարել հետեւեալները. Է. Маркс: «Речь перед судом присяжных» (Кельский процесс коммунистов). Энгельс: «Происхож-

«Ազգային գրադարան

NL0206638

38.732